

## ПРИКАЗИ

*D. D. Raphael: PROBLEMS OF POLITICAL PHILOSOPHY, (London 1977).*

Циљ који је овим својим радом желео да постигне, аутор у предговору формулише као „увођење истраживача у проблем политичке филозофије (не историје) без претпоставке о претходном познавању филозофије” (VII). Полазећи од таквог схватања, аутор најпре указује на чињеницу да се појмови политичка теорија и политичка филозофија често замењују иако, према његовом мишљењу, међу овим појмовима постоји значајна разлика. Политичка теорија, којом се баве политиколози, утврђујући хипотезе проверљиве у пракси и које могу постати научни закони, представљале би теорију у научном смислу речи, док би политичка филозофија била грана филозофије у смислу примене филозофског мишљења на идеје о друштву и држави. С тим у вези аутор одбацује традиционалистичко схватање према којем политичка филозофија има нормативни и идеолошки карактер постављајући норме или идеолошке стандарде, посебно ако се схвати као идеологија, у смислу доктрине која није подржана рационалним аргументима. Према његовом мишљењу филозофија би била исто толико нормативна колико и теорија која тежи да даје објашњење, односно филозофски процес би био нормативан у том смислу што даје разлоге за прихватање или одбацивање предлога. За разлику од идеолошких судова о вредности, који нису подвргнути рационалном испитивању тестирањем конзистентности и подударности (accordance), те се стога могу назвати идеолошким, закључци политичке филозофије то не могу.

Што се тиче методологије друштвених наука, аутор сматра да она представља грану филозофије науке пошто су многе науке настале из филозофског истраживања. Чињеница, пак, што се филозофија науке или један њен део називају методологијом потврђује да се она не бави само разјашњавањем појмова: појам „методологија” значи студију метода. Отуда, према ауторовом мишљењу, израз методологија друштвених наука је сувише узан да би обухватио само филозофска питања у вези са друштвеним наукама, те би стога требало говорити о студији претпоставки и метода. С друге стране, методологија друштвених наука не сачињава део политичке филозофије, него припада ширем субјекту друштвене филозофије.

У одређивању односа између политичке (politics) и државе, аутор стоји на становишту да је појам политике шири од појма владања (government) у смислу институционалног оквира у којем се врши управљање у држави. У утврђивању пак области политичког (political) осврће се на схватања која покушавају да ово одреде било појмовима власти (power) било сукоба и усваја мишљење да су два појма кључна за разумевање политичке активности, али да се не могу користити као одређујући појмови при утврђивању разлике између политичких и других друштвених односа. Из тога разлога прихвата класично схватање, према којем је политичко оно што се односи на државу.

Прелазећи на одређивање појмова асоцијација (associations) и заједница (communities), аутор полази од Тениесовог (Tönnies) схватања појма Gemeinschaft-a као заједнице претходно створене спонтано (natural will) и Gesellschaft-a као заједнице касније створене на основу планирања и проучавања (rational will) он сам дефинише асоцијацију као „групу лица организованих ради остваривања одређених заједничких циљева или групе оваквих циљева” (33), док за заједницу сматра да не мора имати посебне циљеве нити бити промишљено организована (нпр. породица, нација и сл.). Што се тиче начина регулација односа у организованим друштвеним групама, ово се може према његовом мишљењу вршити на начине који се обично описују као демократија, монархија, диктатура, аристократија, олигархија, но сви ови начини не могу се зграничити искључиво на државу нити се демократски начин може сматрати најбољим за све врсте асоцијације и заједница. Са овим питањем аутор даље повезује Аристотелово тражење најбољег облика власти и марксистичко схватање сваке власти као класне. У погледу првог сматра да се према Аристотелу власт не мора вршити у интересу класе или групе, те је он стога и тражио најбољи облик власти која би се вршила у интересу целог друштва. У погледу пак марксистичке теорије, према којој припадници владајуће класе прихватају класни интерес видећи у томе најбољи пут да остваре и свој сопствени, сматра да поређење између државе и других организованих група показује да је психолошка претпоставка ове теорије погрешна. Лични интерес несумњиво игра велику улогу у политици, али не представља једини мотив за акцију — исто тако као и у заједницама мањим него што је држава.

Што се тиче саме државе, аутор сматра да је треба посматрати пре као асоцијацију него као заједницу, и то асоцијацију са највећим степеном организованости у односу на све друге облике асоцијација. Савремена држава је често национална држава, при чему би нација била „група са свим условима за заједнички живот и раст природних осећања лојалности и идентификације, али без ограничавања на специфичну групу циљева” (40). Као асоцијација посебне врсте држава би се разликовала од осталих асоцијација општом и принудном (compulsory) јурисдикцијом у оквиру својих граница, функцијама и методама којима ове функције врши, као и поседовањем суверенитета.

Примарна функција државе састојала би се у решавању односно спречавању сукоба, очувању поретка и обезбеђењу сигурности унутар

граница и од повреда од стране других држава. Ова функција би се могла назвати негативном за разлику од новije, позитивне, која би се састојала у унапређивању благостања и правде. По негативној функцији држава би се разликовала од других асоцијација јер она једина обезбеђује унутрашњу и спољну безбедност, али по позитивној не би пошто ову врше и многе друге асоцијације и заједнице. Овим се истовремено долази и до питања разликовања метода вршења државних функција. У том погледу може се рећи да је основни метод којим држава врши своје функције правни систем, тј. правило о понашању подржана принудном влашћу. Отуда би се и држава могла дефинисати као „асоција примарно одређена да одржава ред и безбедност, вршећи општу јурисдикцију у оквиру својих граница путем права подржаног силом и са признатим сувереним ауторитетом” (53). На приговоре неких аутора да појам правног суверенитета не важи у политици у којој би важио појам политичког суверенитета заснованог на сили а не на правном ауторитету, аутор одговара да овакав појам представља конфузију. Према његовом мишљењу сила је суштински елемент и у политици и у праву, али државни суверенитет се може схватити само као правни суверенитет јер представља атрибут ауторитета државног права, а не силе или власти које држава врши да би учинила ефикасним свој правни систем или своју политику.

У вези са овим питањем аутор прелази на објашњавање разлика између власти и ауторитета и полази од тога да имати ауторитет значи имати право да се нешто чини, и то у двоструком смислу: право на чињење (right of action) у ужем смислу које је идентично с правом на издавање наређења, и право на прихватање (right of reciepsce) обавезе вршене у складу са издатим наређењима. Примењено на државу то значи да онај ко врши суверени државни ауторитет има право да грађанима наређује и од њих прихвата спровођење ових наређења која су за њих обавезна. Основ ове политичке обавезе треба видети у праву, јер је оно чинилац који грађанима намеће легалну обавезу, но сам разлог за прихватање ове обавезе треба тражити изван њеног система. Аутор затим излаже решења која су у том погледу давали Платон, Хобс, Лок, Хегел, Грин (Green) и Босанке (Bosanquet), да би сам закључио да „обавеза произилази из претпостављене моралне обавезе остваривања циљева правде и општег добра, чему држава треба да послужи као средство” (110). Из овога би даље произилазило да држава може стварати политичку обавезу само ако је њено право усмерено на остваривање поменутих циљева, као и то да све што се утврди у оквиру права као целине у појединостима се има сматрати обавезним, али не и то да се сви грађани морају сложити око сваког закона. Сваком грађанину једино мора бити омогућено да се у демократском поступку доношења закона слободно изјасни и уколико на овај начин донети закони представљају вољу већине постају обавезни и за припаднике мањине. Другим речима, само учешће у демократском изборном поступку чланова представничких тела која ће доносити законе садржи обећање учесника у овом поступку да ће касније прихватити одлуку већине. На тај начин,

према ауторовом мишљењу, „теорија правде и општег добра, комбинована са теоријом пристанка, даје право објашњење основа политичке обавезе” (114).

Прелазећи на питање односа слободе и ауторитета, аутор дефинише слободу као „одсуство спречавања да се чини оно што се изабере, или што би се изабрало да се чини ако би се знало да се може чинити” (115). У демократском друштву у којем се полаже велики значај очувању максималне слободе као веома важно поставља се питање до које мере се може ићи у ограничавању слободе појединца од стране државе. У том погледу аутор сматра да, пошто правда, опште добро и слобода нису идентични, иако су тесно повезани, треба наћи равнотежу између интервенције државе у друштвени живот ради остваривања њене функције обезбеђења правде и општег добра и очувања слободе појединца. Међутим, према ауторовом мишљењу, поред слободе и једнакост представља оно по чему се разликују демократски од осталих политичких идеала. Суштинска идеја демократског владања је владање од стране народа, односно „демократија у савременом свету значи представничко владање, при чему се демократски елемент састоји у општим изборима и могућности смењивања (dismissal)” (147 — 8). Учешће свих одраслих грађана са једнаким правом гласа представља гаранцију за остварење начела једнакости, које се не састоји у учешћу свих грађана у владању, него у процесу избора владајућих.

Оба поменута демократска начела примењују се и у односима између држава. Суверена једнакост држава је правни појам који се добро може користити за решавање правних питања која се појављују у међународном праву, али његова употреба долази у питање када је политичка власт спремна на превазилажење правног статуса. Ипак, према ауторовом мишљењу, гласање у међународној организацији по начелу „једна држава један глас” има утицаја на понашање држава чланица светске организације.

Прелазећи на разматрање последњег проблема, проблема правде, аутор најпре констатује да је у питању сложен појам јер спада и у право и морал. Оба ова вида повезана су са питањем друштвеног поретка и истовремено делују у својству конзервативног и реформаторског начела. Идеја правде је често, мада не увек, у општим цртама еквивалент за идеју праведности (fairness) или правичности (equity), која се опет, са своје стране, често супротставља једнакости (equality) — и извесном смислу централном елементу идеје правде. С тим у вези поставља се и питање једнаких права с обзиром да, према ауторовом мишљењу, то не може значити једнак третман у свим правцима и под свим околностима. У оквиру оваквог схватања он разматра проблем једнакости као право на једнако уважавање (consideration), давање једнаких могућности (opportunity) и једнако задовољавање основних потреба (basic needs). Прво схватање сматра незадовољавајућим, јер је сувише неодређено. Друго такође недовољним, због различитих способности појединаца. Зато прихвата треће решење проблема једнакости, тј. као задовољавање основних потреба путем јавних делатности. Конкретан пак

облик овога зависиће, према његовом мишљењу, у сваком поједином политички организованом друштву од његове економске ситуације, односно циљева који се желе остварити, но, у оваком случају „филозофска анализа нам не може одредити опште прихватаљив стандард основних потреба“ (194).

Ако би се желела дати нека оцена овог рада могло би се рећи да он несумњиво представља успешан покушај да се основни проблеми политичке филозофије изложе на популаран начин, онако како је и у уводу наглашено, тј. без потребе да читалац располаже ширим познавањем филозофских проблема уопште. У складу с тим и ауторово излагање је јасно, релативно лако схватаљиво, а стил дотеран.

Што се тиче ауторовог схватања разматраних проблема, може се рећи да он остаје у оквирима класичних буржоаских демократских схватања о улози политике, државе и права у друштву, стављајући државу у центар политичких збивања. Он, додуше, исправно схвата државу као најјачу друштвену силу, али нетачно, односно, једнострано сврху ове принуде не види у заштити класних интереса него обезбеђивању општег добра. Из тога разлога јасно је да не увиђа ни класну суштину права, што чини да обавезу грађана на покоравање праву тражи у моралној обавези изван права односно правног поретка. Међутим, у вези са целим овим проблемом могло би се такође рећи да је остао дужан детаљнијег одговора на питање поступања у случају да држава не врши своју функцију заштите општег добра, тј. који би субјекти били овлашћени да утврде постојање оваквог стања, ко би био носилац евентуалних промена у политичком систему односно државној структури и др. Но и поред свега овога мислимо да остаје напред изречена оцена, наиме да је у питању рад користан за упознавање савремених схватања неких од основних питања политичке филозофије.

Д. Продановић